

ניסוך המים והיין

"הגשם בעתו יחיה את הרוח" (מגד ירחים)

א. סוכה נא ע"א-ע"ב

ז. אוצר המדרשים | עמ' שטו

מים התחתונים נקראים מים בוכים, כי בשעה שחילק הקב"ה את המים, נתן אלו למעלה ואלו למטה. התחילו מים התחתונים בוכים. אמרו, אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו. מה עשו, העיזו פניהם ובקעו תהומות וביקשו לעלות, עד שגער בהם הקב"ה וכו'. אמר להם הקב"ה, הואיל ועשיתם כך לכבודי, אין להם רשות למים העליונים לומר שירה עד שיטלו רשות מיכם. ולא עוד, שאתם עתידים ליקרב ע"ג המזבח במלח ובניסוך המים.

ח. בראשית רבה | פרשה כ, ז

ד' תשוקות הן. אין תשוקתה של אשה אלא לבעלה. שנא' "ואל אישך תשוקתך" (בראשית ג, טז). אין תשוקתו של יצר הרע אלא על קין וחבריו, שנאמר "ואליך תשוקתו" (שם ד, ז). אין תשוקתן של גשמים אלא על הארץ שנא' "פקדת ארץ ותשוקקה" (תהלים סה, י). אין תשוקתו של הקב"ה אלא על ישראל, שנא' "ועלי תשוקתו" (שה"ש ז, יא) וכו'.

ט. קהלת רבה | פרשה ו

וגם הנפש לא תמלא ... משל למה"ד לעירוני שנשא בת מלכים אם יביא לה כל מה שבעולם אינו חשובין לה כלום למה שהיא בת מלך, כך הנפש אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה, למה שהיא מן העליונים

י. איכה רבה | פתיחתא כד

באותה שעה נכנסו אויבים להיכל ושרפוהו. אמר הקב"ה שוב אין לי מושב בארץ אסלק שכינתי ממנה ואעלה למכוני הראשון... באותה שעה היה הקב"ה בוכה ואומר אוי לי מה עשיתי וכו'. באותה שעה בא מטטרון ונפל על פניו ואמר רבש"ע אני אבכה ואתה לא תבכה. אמר הקב"ה אם אין אתה מניח לי לבכות עכשיו, אכנס למקום שאין לך רשות לכנס ואבכה. שנא' "ואם לא תשמעוהו במסתרים תבכה נפשי מפני גוה" (ירמיהו יג, יז).

יא. שמות רבה | פרשה לו, ד

"תקרא ואנכי אענך למעשה ידיך תכסוף" (איוב יד, טו), בארבעה דברים נתאוה הקב"ה למעשה ידיו, ואין תכסוף אלא תאוה, שנאמר "כי נכסוף נכספתה" (בראשית לא, ל). ואלו הן ד' דברים. הקב"ה סובל עולמו וכו' וצוה לבני קהת שיסבלוהו וכו'. הקב"ה משמר עולמו... ואמר לישראל שישמרוהו. הקב"ה מאיר לעולם ואמר לישראל 'ויקחו אליך שמץ זית זך' (שמות כז, כ).

יב. שיר השירים רבה | פרשה ג, יא

שאל רשב"י את רבי אליעזר ברבי יוסי. אמר לו: אפשר ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטירה לו אמו'. א"ל הן. א"ל היאך? א"ל: למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי. לא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי. ולא זו מחבבה עד שקראה אמי. כך היה מחבב הקב"ה יותר מדאי לישראל וקראן בתי, ה"ד 'שמעי בת וראי' (תהלים מה, יא). ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי, שנא' 'פתחי לי אחותי' (שה"ש ה, ב). ולא זו מחבבן עד שקראן אמי וכו'. עמד רשב"י ונשקו על ראשו, ואמר לו: אילו לא באתי אלא לשמוע מפין הטעם הזה, דיי.

משנה. מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול. מנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהם, וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפירחי כהונה, ובידיהם כדים של מאה ועשרים לוג שהן מטילין לכל ספל וספל. מבלאי מכנסים כהנים ומהמינייהו, מהן היו מפקיעין, ובהן היו מדליקין. ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה. חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות, והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתיים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר... היו תוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא ממזרח. הגיעו לשער היוצא ממזרח, הפכו פניהן ממזרח למערב ואמרו: אבותינו שהיו במקום הזה אחזריהם אל ההיכל ופניהם קדמה, ומשתחויים קדמה לשמש, ואנו ליה עינינו. רבי יהודה אומר: היו שונין ואומרין אנו ליה וליה עינינו.

רש"י

כאבוקות של אור - זורקין אותם כלפי מעלה, ומקבלין אותם, ויש שנקראין לעשות כן בארבע אבוקות או בשמונה, זורקין זו ומקבל זו, זורקין זו ומקבל זו.

ב. סוכה נג ע"א

חסידים ואנשי מעשה כו'. תנו רבנן: יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו - אלו חסידים ואנשי מעשה, ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו - אלו בעלי תשובה. אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחול לו.

ג. סוכה מט ע"א

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שיתן מששת ימי בראשית נבראו, שנאמר חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן. חמוקי ירכיך - אלו השיתין, כמו חלאים - שמחוללין ויורדין עד התהום, מעשה ידי אמן - זו מעשה ידי אומנותו של הקדוש ברוך הוא. תנא דבי רבי ישמעאל: בראשית, אל תיקרי בראשית אלא ברא שית. תניא, רבי יוסי אומר: שיתין מחוללין ויורדין עד התהום

ד. רמב"ם | בית הבחירה, פרק ב

[א] המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר זה מזבח לעולה לישראל, ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המוריה ונאמר בדברי הימים ויחל שלמה לבנות את בית יי' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביו אשר הכין במקום דוד בגרן ארנן היבوسی.

[ב] ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא.

ה. צפנת פענח | בית הבחירה, פרק ב, הלכה ב

עפר מן האדמה, בירושלמי וברמב"ם כתבו דנברא ממקום המזבח ור"ל דעל ידו נעשו שיתין דסוכה מ"ט ונ"ג

ו. דברים רבה | פרשה ב, כח

אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים, אין עוד מלבדו - אפילו בחללו של עולם.

(*) וקרוב לשמוע שגם זה בכלל כוונתם ז"ל באבות דע מה למעלה ממך. ר"ל עם כי אינך רואה בעיניך הענינים הנוראים הנעשים ממעשיך. אבל תדע נאמנה. כי כל מה שנעשה למעלה בעולמות העליונים גבוהי גבוהים. הכל ממך הוא על פי מעשיך לאן נוטים. על פיהם יצאו ויבואו:

יד. בראשית | פרק ב

(ד) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: (ה) וְכָל שֵׁיחַ הַשְּׂדֵה טָרֶם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשְּׂדֵה טָרֶם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֱלֹקִים עַל הָאָרֶץ וְאָדָם אִינוּ לְעִבְדָּהּ אֶת הָאָדָמָה: (ו) וְאָדָם יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאָדָמָה:

רש"י

(ה) כי לא המטיר - ומה טעם לא המטיר, לפי שאלם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשכא אלם יודע שהם צורך לעולם התפלל עליהם ויודע, ואמרו האילנות והשאים: (ו) ולא יעלה - לענין צריחתו של אלם, העלה את האדם והשקה העניים לשדות העפר ונכר אלם, כגבל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף כאלו והשקה ואחר כך וילל:

טו. בראשית רבה | פרשה יג

רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, רבי יוחנן אמר אין עננים אלא מלמעלה, שנאמר (דניאל ז) וארו עם ענני שמיא, ר"ש בן לקיש אמר אין עננים אלא מלמטה שנאמר (תהלים קל"ה) מעלה נשיאים מקצה הארץ,

טז. תענית ו ע"ב

אמר רבי אבהו: מאימתי מברכין על הגשמים - משיצא חתן לקראת כלה.

רש"י

חתן לקראת כלה - שירדו כל כך ששקטפה נופלת יולאה אחרת וכולטת כנגדה, מפי מורי, לשון אחר: שהשוקין מקלחין מים, שוק מקלח זה מקלח כנגדו.

יז. רמב"ן | בראשית מא, א

ולדעתי כדברי אונקלוס כן הוא, כי יאור ונהר לשון אחד, ושניהם לשון אורה. וכן הגשם נקרא אור, שנאמר (איוב לו ל) הן פרש עליו אור, יפיץ ענן אורו (שם לו יא), וכמו שאמר רבי יוחנן (ב"ר כו ז) כל אורה האמורה באליהוא בירידת גשמים הכתוב מדבר. ואולי בעבור שהגשמים בסבת המאורות, והנהרות יעשו מהם יתיחסו אל האבות:

יח. רמב"ן | ויקרא טז, ח

(ח) וגורל אחד לעזאזל - הר גבוה צוק קשה שנאמר (בפסוק כב) ארץ גזרה, לשון רש"י. ובתורת כהנים (פרק ב ח), לעזאזל, למקום הקשה שבהרים, יכול בישוב, תלמוד לומר המדברה, ומנין שיהא צוק, תלמוד לומר אל ארץ גזרה. ולפי זה יהיה פירוש מלת "לעזאזל" לקשה, והוא כפול הזי"ן כמו עוזו וגבור (תהלים כד ח):

ור"א כתב אמר רב שמואל אף על פי שכתוב בשעיר החטאת שהוא לשם, גם השעיר המשתלח הוא לשם. ואין צורך, כי המשתלח איננו קרבן, שלא ישחט. ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו, כי יש לו חברים במקרא, ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלש תדענו. והנה ר"א נאמן רוח מכסה דבר, ואני הרכיל מגלה סודו שכבר גלו אותו רבותינו ז"ל במקומות רבים:

אמרו בבראשית רבה (ס"ה י) ונשא השעיר עליו (להלן פסוק כב), זה עשו שנאמר (בראשית כז יא) הן עשו אחי איש שעיר, את כל עונותם, עונות תם שנאמר ויעקב איש תם (שם כה כז):

ומפורש מזה בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרק מו), לפיכך היו נותנין לו לסמאל שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם, שנאמר גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל, גורלו של הקדוש ברוך הוא לקרבן עולה, וגורלו של עזאזל שעיר החטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר ונשא השעיר עליו. ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכפורים, אמר לפני הקדוש ברוך הוא, רבון כל העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת שבשמים, מה מלאכי השרת

יחפי רגל כך הן ישראל יחפי רגל ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתייה כך ישראל אין בהם אכילה ושתייה ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין להם קפיצה כך ישראל עומדין על רגליהם ביום הכפורים. מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כך הן ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכפורים. מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך הן ישראל נקיים מכל חטא ביום הכפורים. והקדוש ברוך הוא שומע עדותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים ועל כל עם הקהל שנאמר וכפר את מקדש הקדש וגו', ע"כ אגדה זו. והנה הודיענו שמו ומעשהו:

וזה סוד הענין, כי היו עובדים לאלהים אחרים, הם המלאכים, עושים להם קרבנות והם להם לריח ניחוח כענין שנאמר (יחזקאל טז יח) ושמני וקטרתני נתת לפניכם, ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפניכם לריח ניחוח ויהי נאם ה' אלהים. ואתה צריך להתבונן בכתוב במקרא ובמסורת:

והנה התורה אסרה לגמרי קבלת אלהותם וכל עבודה להם, אבל צוה הקדוש ברוך הוא ביום הכפורים שישלח שעיר במדבר לשר המושל במקומות החרב, והוא הראוי לו מפני שהוא בעליו ומאצילותו כחו יבא חורב ושמונון כי הוא העילה לכוכבי החרב והדמים והמלחמות והמריבות והפצעים והמכות והפירוד והחרב, והכלל נפש לגלגל מאדים, וחלקו מן האמות הוא עשו שהוא עם היורש החרב והמלחמות, ומן הבהמות השעירים והעזים, ובחלקו עוד השדים הנקראים מזיקין בלשון רבותינו, ובלשון הכתוב (להלן יז ז) שעירים, כי כן יקרא הוא ואומתו שעיר. ואין הכונה בשעיר המשתלח שיהיה קרבן מאתנו אליו חלילה, אבל שתהיה כונתנו לעשות רצון בוראנו שצונו כך:

והמשל בזה, כמי שעשה סעודה לאדון וצוה האדון את האיש העושה הסעודה תן מנה אחת לעבדי פלוני, שאין העושה הסעודה נותן כלום לעבד ההוא ולא לכבודו יעשה עמו, רק הכל נתן לאדון והאדון נותן פרס לעבדו, ושמר זה מצותו ועשה לכבוד האדון כל אשר צוהו, ואמנם האדון לחמלתו על בעל הסעודה רצה שיהיו כל עבדיו נהנין ממנה שיספר בשבחיו ולא בגנותו:

וזה טעם הגורלות, כי אילו היה הכהן מקדיש אותם בפה לה' ולעזאזל, היה כעובד אליו ונודר לשמו, אבל היה מעמיד אותם לפני ה' פתח אהל מועד, כי שניהם מתנה לה' והוא נתן מהם לעבדו החלק אשר יבא לו מאת השם, הוא הפיל להם גורל וידו חלק להם, כענין שנאמר (משלי טז לג) בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו וגם אחרי הגורל היה מעמידו לפני ה' לומר שהוא שלו ואין אנחנו מכוונים בשילוחו אלא לרצון לשם, כמו שאמר (פסוק י) יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו וגו', ולכן לא נשחוט אותו אנחנו כלל:

ותרגם אונקלוס לשמא דהשם ולעזאזל, כי האחד לשם ה' ולא לו, והשני לעזאזל ולא לשמו של עזאזל:

ומפני זה אמרו רבותינו (ת"כ פרק יג ט) ואת חקותי (להלן יד ד), דברים שיצר הרע מקטרג בהם ואמות העולם משיבין עליהם, לבישת שעטנז ופרה אדומה ושעיר המשתלח. ולא מצאו בקרבנות תשובה לאומות העולם עלינו, כי הם על אישי ה', אבל בשעיר המשתלח ישיבו עלינו, כי יחשבו שאנו עושים כמעשיהם. וכן בפרה אדומה, מפני שהיא נעשית מחוץ למחנה, וענינה דומה לענין שעיר המשתלח להעביר רוח הטומאה, כענין שנאמר בעתיד (זכריה יג ב) את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ. ומזה תבין טעם כבוס בגדי המשתלח את השעיר לעזאזל והשורף את הפרה, ומה שהזכירו רבותינו (זבחים קד א) בכבוס הבגדים של פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים:

והנה רמז לך ר"א שתדע סודו כשתגיע לפסוק ולא יזבחו עוד את זבוחיהם לשעירים. והמלה מורכבת, וחביריה רבים. והנה הענין מבוואר, זולתי אם תחקור מה ענין לשכלים הנבדלים ולרוחות בקרבן. וזה יודע ברוחות, בחכמת נגרומוס"א, ויודע גם בשכלים, ברמזי התורה למבין סודם, ולא אוכל לפרש. כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת:

יט. בראשית | פרק ד

(ו) ויאמר ה' אל קין למה חָרָה לְךָ וְלִמְךָ נָפְלוּ פְנֵיךָ: (ז) הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאָתָּה תִמְשָׁל בּוֹ: